

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת נח, פיסקא יד - יז, תשע"ט

כתיב בנפשו דמו, שב' הוא ייחס קצת, שעדיין קצת נפשו בו, אבל בפרשת ראה (דברים יב, כג) כתיב ולא תאכל הנפש עם הבשר, ומלת עם הוא על הדביקות האמיתי, אבל אם נשחטה אף על פי שמפרכת, אין הנפש דבוק בו, מותר, והבני³.

[טו - המשך]

דין בשר טמאה מפרכת לגוי לאחר מתן תורה

ולפי זה⁴ יתכן דחזקיה דסבר דעובד גילולים ששחט בהמה

שלישראל מותר בשר מפרכת, על כורחך גם לבני נח מותר, וכיון שזהו טעמם לא קשיא מידי, דכל זה שאוסרים בשר מפרכת לגוי, אינו אלא לאחר מתן תורה, שהותר לישראל בשר מפרכת, אבל לפני מתן תורה שכולם היו בני נח, באמת היה אסור בשר מפרכת לבני נח ולישראל שהיו אז בני נח, לפיכך אף לשיטת הפוסקים שאוסרים לגוי בשר טהורה מפרכת לגוי אתי שפיר דקדוק הפסוקים.

² בנדפס: לישראל אסור ולעו"ג שרי. והוא טעות סופר דמוכח, לכן תיקנו.

³ תמצית דבריו: בהמה שנשחטה והיא מפרכת, מותרת לישראל, ונחלקו הפוסקים האם מותרת לגוי. ואפילו למתירים לגוי, היינו לאחר מתן תורה, דכל שמותר לישראל מותר לגוי, אבל לפני מתן תורה הכל מודים שהיה בשר מפרכת אסור לבני נח, דליכא טעם זה. ובזה מיושב היטב דקדוק לשון הכתוב כאן, דכתיב "בשר בנפשו", ובפרשת ראה כתיב "הנפש עם הבשר".

[טו]

⁴ [טו] תוכן דבריו, על פי מה שביאר לעיל, יבאר ביאור חדש בסוגיא בחולין, ומיישב קושיא גדולה מאוד. דהנה נתבאר שבני נח נאסרו בבשר בהמה מפרכת, ורק לאחר מתן תורה הותר לישראל, ואגב ישראל הותר

[יד]

(ט, ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

דין בשר טהורה מפרכת לפני מתן תורה

(ט, ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. תרגם¹ יונתן בהמה שנשחטה ועדיין מפרכת. כי אף על פי שדעת הפוסקים (תורת הבית הארוך בית ב שער ג. ועוד) דהיא מותרת, דלא כרמב"ם (מלכים ט, יג), הוא משום הואיל ושריא לישראל (חולין לג, ב), דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובדי גילולים אסור² (סנהדרין נט, א), אבל קודם מתן תורה הוה אסור מפרכת לדידהו, ולזה

¹ תוכן דבריו ליישב שינוי לשון הפסוק כאן, לפרשת ראה. דהכא (ט, ד) כתיב "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ", ובפרשת ראה (דברים יב, כג) כתיב "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". ומבאר, דלבני ישראל מותר לאכול בשר בהמה לאחר שנשחטה אפילו שהיא מפרכת, ולבני נח אסור עד שתצא נפשה לגמרי, לפיכך בפרשת ראה כתוב לשון משמעו שאסור רק כאשר הנפש לגמרי עם הבשר, אבל כשאין כל הנפש עם הבשר, והיינו שנשחטה והיא מפרכת מותר לאוכלה, לכן כתוב "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". שלשון זה משמע דדוקא כשהנפש לגמרי עם הבשר לא תאכל, אבל כשהיא קצת עמה תאכל, אבל כאן דאירי בבני נח, כתיב "בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ", והבי"ת משמעו אפילו קצת הנפש היא עם הבשר לא תאכל, דהיינו אפילו שיש קצת נפש בבשר אסור לאכול.

אלא שיש לדקדק בזה, דהרי פסק הרשב"א (תורת הבית הארוך בית ב שער ג) ועוד פוסקים, דבני נח מותרים לאכול בשר מפרכת טהורה לאחר שנשחטה, ומקורו בסוגיא דחולין (לג, ב) [ואין כאן המקום להאריך בביאור הסוגיא], ודעת הרמב"ם (מלכים ט, יג) דלבני נח אסור בשר מפרכת היא דעת יחיד, אם כן איך ניישב המקרא לדעת הפוסקים.

ומבאר המשך חכמה, דבאמת אפילו הפוסקים שהתירו לגוי בשר מפרכת, אינו אלא מטעם שהותר לישראל בשר מפרכת (חולין לג, ב), ואמרו בסנהדרין (נט, א) דאין דבר שאסור לבני נח ומותר לישראל, וכיון

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

ממנה כפורש מן החי, דזה לישראל, דלסוף תני ואסור לבן נח),
ואם כן לפי זה מצאנו תירוץ להא דתנן בריש טהרות (א, ג) ומייתי
לה בחולין (קב, א) באבר מן החי מן עוף טמא ואין שחיטה
מטהרתה, דמפרש, לבן נח, ולאכילה אמר, דלחזקיה גם כן אסור
לבן נח, ובתוספות רבי עקיבא (טהרות, שם) הניח זה בתימה.
ודו"ק⁵.

הברטנורא וז"ל "ואין שחיטה מטהרתה - באכילה, לבן נח שמותר בעוף,
טמא ואסור באבר מן החי, ואם שחטה והיא מפרכסת לא טיהרתה שחיטה
באכילה עד שתמות. אף על גב דבטהורה אפילו מפרכסת מתרת השחיטה
לבן נח מיגו דמכשרא לישראל. והכי מיפרשה מתניתין בשלהי פרק גיד
הנשה" עכ"ל. והקשה רבי עקיבא אייגר וז"ל "מכאן תמוה לי, דהא חזקיה
סבירא ליה בחולין דף קכא, ב, דשחט טמאה ומפרכסת ליכא אבר מן החי
לבן נח, איך יפרש מתניתין זו דעל כורחך מיירי לענין בן נח, והא הכא גם
כן דשחטה ישראל, כדקתני ברישא גבי עוף טהור דשחטתו מטהרתו,
וצ"ע" עכ"ל.

ולאור המבואר יש לומר דלא קשה מידי, דכבר נתבאר דלא אמר חזקיה
שהיא מתה אלא לישראל, אבל לבן נח מודה שהיא כחיה ויש בה דין אבר
מן החי, והמשנה איירי לבן נח באכילה, ולא לענין טומאה לישראל, [ונפקא
מינא, אם ישראל מותר להאכיל לבן נח, או אם בן נח שמקיים ז' מצוות בני
נח בא לפנינו לשאול אם מותר], ולא קשה מידי.

⁵ תמצית דבריו: נתבאר, דהטעם שמפרכסת מותרת לבן נח, כיון
שלישראל היא מותרת. ולפי זה יש לומר, דבהמה טמאה
ששחטה ומפרכסת, דבלאו הכי אסורה לישראל - דטמאה היא -
יש לומר דדינה כחיה לענין אבר מן החי לבן נח כמו לפני מתן
תורה. ומה שנחלקו רבי יוחנן וחזקיה בבהמה טמאה מפרכסת
אם יש בה אבר מן החי, היינו לישראל ולענין טומאה, דנחלקו
אם גם בטמאה אמרה תורה מפרכסת כמתה, אבל לבן נח
ולאכילה הכל מודים שאסורה.

[טז]

ומפרכסת, דיצאה מכלל חיה, אפשר דרק לישראל, דכתיב
(דברים יב, כג) הנפש עם הבשר, שמורה על דבוק אמיתי, לא
היכי ששחט בה רוב שנים, שהדביקות אינו גמורה, שנפשה
מפרכסת לצאת, וכמו שאמרו חי הוא וסופו למות [ריש מי שאחזו
(גיטין ע, ב)]. אבל בן נח לחזקיה גם כן מוזהר כל זמן שמפרכסת,
דכתיב (ט, ד) בנפשו, והבי"ת בא על יחס קצת [ויש לעיין לפי זה
בהא דמייתי מברייתא דלא כחזקיה, הוא מדתני אבר הפורש

לבני נח. והנה בהמה טמאה אסורה לישראל באכילה, לפי זה יש לומר,
דבבהמה טמאה אין טעם להתיר לגוי מפרכסת מטעם דליכא מידי דשרי
לישראל ולגוי אסור, דבלאו הכי ישראל אסור בבהמה טמאה, [וסברא זו
כבר כתבו התוס' בחולין לג, א ד"ה אחד], אם כן יש לומר, שלענין בהמה
טמאה, אפילו לאחר מתן תורה, יש הבדל בין ישראל לגוי בשחט בהמה
טמאה והיא מפרכסת, דלישראל יהיה דינה כמתה, שכבר אמרה תורה
לישראל בפרשת ראה שאין דין אבר מן החי לישראל רק כאשר כל הנפש
עם הבשר, אבל בקצת ממנה, דינה כמתה, ונפקא מינא שטמאה כנבלה
דהיא כמתה, אבל לבן נח יש לומר דנשאר דינו כמו לפני מתן תורה, שאם
יש קצת נפש עם הבשר דינו כאבר מן החי, והיא כחיה.

ועל פי זה, יתבאר לנו ביאור חדש במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן בחולין (קכא,
ב), דנחלקו בשחט בהמה טמאה והיא מפרכסת, אם מותרת לגוי משום אבר
מן החי, דחזקיה מתיר משום אבר מן החי דהיא כמתה, ורבי יוחנן מטמא
משום אבר מן החי דהיא כחיה, והיא אבר מן החי.

ולפי המבואר יש לומר דלא נחלקו אלא בישראל, שאמרה תורה בבהמה
טהורה שלא נאסר אבר מן החי רק כאשר כל הנפש עם הבשר, אבל בקצת
נפש כמפרכסת אין אבר מן החי, ובוזה נחלקו בבהמה טמאה מפרכסת
לישראל, דחזקיה סובר שגם בטמאה לא אמרה תורה שיש דין אבר מן החי
לישראל, רק בכל הנפש עם הבשר, ורבי יוחנן סובר שדוקא בטהורה אינה
כחיה, אבל בבהמה טמאה אין דינה כאבר מן החי. וכל זה בישראל, אבל
בגוי גם חזקיה מודה שהיא אסורה משום אבר מן החי כמו לפני מתן תורה.
ומה שהקשו (שם) על חזקיה מברייתא דאמרה שהיא כמתה, ולא תירצו
דאיירי בגוי, כיון שמוכח מברייתא שאיירי ברישא בישראל, ורק בסיפא
איירי בבן נח.

ועל פי זה מיושב קושיא גדולה שהקשה בתוס' רבי עקיבא איגר במסכת
טהרות (א, ג), דתנן "נבלת העוף הטמא, אין שחיטתה מטהרתה". ופירש

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

דן ביחידי (אבות ד, ח) אף את תהא דן ביחידי, כי שכל האדם אשר הוא השופט בצדק, הוא חלק מהכל האמיתי יתברך שמו.

[ז]

(ט, ו-ז) שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם: ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה:

אם יש מצות פריה ורביה בזמן שישראל נרדפין ומומתין ע"י הגויים

(ט, ו) שופך דם האדם כו' ואתם פרו ורבו כו'. שטחיות הכתובים⁸

"דמו ישפך". ומבאר הטעם, "כי בצלם אלהים עשה את האדם", וכמו שה' דן יחידי, כך הדיין יכול לדון יחידי שנברא בצלם אלוקים, הוא השכל השופט צדק.

[ז]

⁸ [ז] תוכן דבריו, לבאר מהו הקשר בין פסוק ז' שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם, לפסוק ח' ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה. ומבאר על פי שאמרו בבבא בתרא (ס, ב) וז"ל "תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: מיום שפשטה מלכות הרשעה, שגזרת עלינו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצות, ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן, ואמרי לה: לישוע הבן, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו, אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין" ע"כ. ופירש רשב"ם [המשך חכמה כתב רש"י וכוונתו לרשב"ם], וז"ל "ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו - בענין טוב ולא על ידי עובדי כוכבים ומצות לא יבטלו עוד: אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין - במה שלוקחין נשים שאינם סבורים שיש איסור בדבר: ואל יהיו מזידין - דמשום דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוהו ונמצאו מזידין הלכך לא גזרינן" עכ"ל רשב"ם.

ועל פי זה יש לפרש פסוקים אלו, דבא הכתוב לומר, "אף בשעה שיש חרב ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו, ולא תאמרו כי למה נלד

[ז]

(ט, ו) שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם:

מה הפירוש שופך דם האדם באדם

(ט, ו) שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים וכו'. על דרך מליצה יתכן⁶, כי באדם קאי על דיין, שנהרג בן נח [בימים הקדמונים] בדין אחד. עיין אונקלוס על מימר דיניא, ובסנהדרין (נז, ב) יעוין שם. וזה שאמר כי בצלם וכו', בדמיון צלמו, מה הוא

⁶ [ז] תוכן דבריו, הנהגה הא דכתיב "שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם", פשט הכתוב הוא, שמי שיפוך דם אדם, דהיינו שירצח אדם, ישפך דמו על ידי עדים, ומה שכתוב "באדם", פירושו בעדים, והמשך הכתוב הוא, שכל כך חמורה רציחה, כי הבורא ברא את האדם בצלמו, וכן פירש רש"י וז"ל "באדם דמו ישפך - אם יש עדים המיתוהו אתם, למה, כי בצלם אלהים וגו': עשה את האדם - זה מקרא חסר, וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרבה במקרא" עכ"ל. אבל אונקלוס תירגם, דבאדם זה סנהדרין דז"ל "דיישוד דמא דאנשא בסהדין, על מימר דיניא, דמיה יתאשד, ארי בצלם אלהים עבד ית אנשא".

והנה איתא בסנהדרין (נז, ב) "בן נח נהרג בדין אחד כו' מנהני מילי, אמר רב יהודה: דאמר קרא (ט, ו) אך את דמכם לנפשתיכם אדרש - אפילו בדין אחד" ע"כ. והמשך חכמה בא להביא מקור אחר דבן נח נהרג בדין אחד, וכן לפרש שהכתוב נותן טעם מדוע נהרג בדין אחד. וכך פירוש הכתוב דהא דכתיב "באדם", פירושו בדין אחד, כאונקלוס דתרגם על דינינן. והיינו רק דיין אחד, דבאדם משמע יחיד, ונותן הכתוב טעם מדוע נהרג בדין אחד, כיון שהאדם נברא בצלם אלוקים, וכמו שה' יתברך דן יחידי, כדתנן באבות (ד, ח) "הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד", כך האדם שנברא בצלם, דן יחידי. כיון ששכל האדם ששופט צדק הוא חלק מהבורא יתברך, שברא את האדם בצלמו. [ולאחר מתן תורה דנין על פי התורה, ועל פי התורה צריך שלושה דינין].

⁷ תמצית דבריו: בן נח נהרג בדין אחד, ואולי זה פירוש הכתוב כאן "שפך דם האדם" פירוש רוצח. "באדם" פירוש על ידי דיין אחד,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

שיהיה כלה מאליו, אין לכם להביט על זה. ולכן כתיב בשאלות דרב אחאי, פרשה ברכה (שאלתא קסה), דמצוה ליקח נשים ולהוליד בנים מקרא דירמיה (כט, ו) דאמר קחו לכם נשים והולידו בנים, כוונתו דאף בעת הגזירה והגלות, מצוה לפרות ולרבות כמו ירמיה שצוה לבני הגולה בבבל. ועיין הגהות מיימוני פרק טו, ח מהלכות אישות בזה, ודו"ק היטב⁹.

על פי הברייתא בסוף חזקת הבתים (בבא בתרא ס, ב), בדין שנגזור על עצמינו שלא נישא נשים כו', ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלים מאיליו ולא על ידי עובדי כוכבים, רש"י, לזה אמר, כי אף בשעה שיש חרב ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו, ולא תאמרו כי למה נלד לבהלה ולכליון, מוטב

בינת המשפט, אור שמח, איש חסד היה

מלבד גליון משך חכמה, אנו מפרסמים גליון עם ביאור על האור שמח, וכן גליון בינת המשפט על עינינו ממונות אקטואליים, וכן גליון עם סיפורים מדהימים של איש החסד.
לקבלת הגליונות חינם: y.b.daskal@gmail.com

דגרסינן סוף פרק חזקת הבתים, מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא ושלא להוליד בנים, אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה, הילכך לכל הפחות אין כופין להוציא אפילו בארץ ישראל ע"כ באביאסף עכ"ל, הנה מבואר בדברי אביאסף, דאפילו בזמן הגלות יש מצות פריה ורביה, לכן מעיקר הדין היה צריך להוציא, אלא שמחמת הגזירות אין כופין להוציא. ואין זה סותר לדברי השאלתות, דגם השאלתות יכול לומר כן, דמחמת הגזירות אין כופין להוציא, דהא דחייב להוציא הוא דינא דרבנן, דמדאוריתא עשה מה שמוטל עליו, אלא שתיקנו חכמים שיוציא, ובזמן הגזירות לא תיקנו שיוציא, לזה הביא את דברי ההגהות, לומר, דאף על פי שיש מצות פריה ורביה בגלות - אין חייב להוציא.

⁹ **תמצית דבריו:** אפילו בזמן שיש גלות, וישראל נהרגין, מצוה לקיים פריה ורביה, "כי אף בשעה שיש חרב ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו". אלא שמכל מקום, אם נשא אשה ולא ילדה אפילו לאחר עשר שנים - אין חייב להוציא בגלות.

לבהלה ולכליון, מוטב שיהיה כלה מאליו, אין לכם להביט על זה". ועל פי זה יתיישב מה שיש להקשות על דברי השאלתות בפרשת וזאת הברכה (שאלתא קסה), דכתב שהמקור לחיוב מצות פריה ורביה בישראל הוא מדכתיב בירמיה (כט, ו) "קחו נשים והולידו בנים וקחו וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים וקרבו שם ואל תמעטו", והוא תימה, מדוע לא מביא את הפסוק (א, כח) דצויה ה' לאדם פרו ורבו, וכך הוא בכל מוני המצוות שהביאו פסוק זה לחיוב פריה ורביה. ואף על פי שלבני נח נאמרה לפני מתן תורה, מכל מקום, מה שנאמר לבני נח לפני מתן תורה הוא גם לישראל, והרי אמרו בסנהדרין (נט, א) דמצוה שנאמרה לפני מתן תורה ולא נשנית בהר סיני, רק ישראל חייבים בה ולא בני נח.

אבל לאור המבואר לעיל יש לומר, דהשאלתות נתכון בזה כונה גדולה מאוד, דהנה בירמיהו איירי בזמן שהיו ישראל בגולה ונרדפין, ואף על פי כן אמר להם ירמיה שישאו נשים וילדו בנים ובנות, ולזה נתכון השאלתות, להביא ראייה, שאף בזמן הגלות יש מצות פריה ורביה. והנה מבואר ביבמות (סד, א) דמי שנשא אשה ולאחר עשר שנים לא ילדה אין לו להבטל ממצות פריה ורביה, ויוציא ויתן כתובה, וכתב בהגהות מיימוניות הלכות אישות (פרק טו, ח) בשם אביאסף, דבזמנינו אין כופין להוציא. וז"ל "וכתב עוד, דאין כופין להוציא אפילו בארץ ישראל מהא

